

Conatus - Journal of Philosophy

Vol 2, No 1 (2017)

Conatus - Journal of Philosophy SI: Aristotle

The Seemingness of the Perpetual Timeness of an Illusive 'Always'

Artemi Papandritsa

doi: [10.12681/conatus.16042](https://doi.org/10.12681/conatus.16042)

Copyright © 2018, Artemi Papandritsa

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Papandritsa, A. (2018). The Seemingness of the Perpetual Timeness of an Illusive 'Always'. *Conatus - Journal of Philosophy*, 2(1), 109–116. <https://doi.org/10.12681/conatus.16042>

Η φαινομενικότητα της αένας χρονικότητας ενός απατηλού «πάντα»*

Άρτεμη Παπανδρότσα

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

E-mail address: artpapandr@yahoo.gr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6937-130X>

Περίληψη

Ορίζοντας τη φιλοσοφία, ως τη διαδικασία του να ορέγεται τίς να γνωρίζει, τη μεθοδική δηλαδή και συστηματική ενασχόληση, η οποία εξωτερικεύεται και αποκρυσταλλώνεται σε διάφορες μορφές, την τακτική αναζήτηση της αληθούς πραγματικότητας, εμπίπτουμε στην εξίσου επίμονη έρευνα για την ισχύ της αλήθειας και εάν τούτη εκκολλάπει στο «πάντα». Το πάντα εννοιολογικά και μόνο ενέχει μία αένη χρονικότητα που πάνει πάραυτα να ισχύει με το που μεταβάλλεται η χρονικότητα της διατύπωσής του. Πρωτίστως λοιπόν, θα μελετηθεί η ισχύς της αλήθειας, ως μιας ικανής σύμβασης, η οποία θα εξαρτά εαυτό από την ικανότητα της καθολικής αντίληψης της εκάστοτε συνθήκης με όμοιο τρόπο, σύμβασης που θα άγει τα υποκείμενα όντα στη διατύπωση αλλά και παραδοχή μιας αληθούς κατάστασης που αποδίδει πιστά στην πραγματικότητα. Ο Αριστοτέλης θεωρούσε τη φιλοσοφία λογική με τη μορφή ζωηρής συζήτησης. Σε όλα τούτα εγκολπώνεται επομένως η επικαιρότητα της αριστοτελικής φιλοσοφίας, αφού σήμερα η ηθική, πολιτική και κοινωνική φιλοσοφία του Σταγειρίτη φιλοσόφου, είναι εκτός από αναγκαία πιο επίκαιρη από ποτέ.

Λαμβάνοντας υπόψη τις χαλεπές συνθήκες στις οποίες διαβιούμε και με την πεποίθηση πως τούτες θα ήταν διαφορετικές, αν γνωρίζαμε την αλήθεια, επιχειρώ να συνδέσω τις βαθύτερες αιτίες που οδηγούν τα υποκείμενα να απομακρυνθούν αίφνης απ' την αλήθεια με την απερίσκεπτη πεποίθηση πως «πάντα» θα ισχύουν, καθώς επίσης και με τη συνοχή της αριστοτελικής φιλοσοφίας ως όχημα που οδηγεί στην αληθινή ευδαιμονία.

Αν εκκινούσαμε, επομένως, με τον ορισμό της φιλοσοφίας, ως τη διαδικασία τού να επιθυμεί κάποιος να γνωρίζει, τη μεθοδική δηλαδή και συστηματική ενασχόληση, η οποία εξωτερικεύεται και αποκρυσταλλώνεται σε διάφορες μορφές, την τακτική αναζήτηση της αληθούς

---

* Τμήμα Διδακτορικής Διατριβής με υποτροφία της Ακαδημίας Αθηνών κατά τα έτη 2014-2016 στον κλάδο της Φιλοσοφίας.

πραγματικότητας¹, τότε θα εμπίπταμε στην εξίσου επίμονη έρευνα για την ισχύ της αλήθειας και εάν τούτη συνάδει με το «πάντα».

Το πάντα εννοιολογικά και μόνο ενέχει μία αέναη χρονικότητα² που παύει πάραυτα να ισχύει με το που μεταβάλλεται η χρονικότητα της διατύπωσης του. Πριν ωστόσο ερευνήσουμε την αέναη χρονικότητα του πάντα, οφείλουμε να μελετήσουμε την ισχύ της αλήθειας, ως μιας ικανής σύμβασης, η οποία θα εξαρτά εαυτό από την ικανότητα της καθολικής αντίληψης της εκάστοτε συνθήκης με όμοιο τρόπο, σύμβασης που θα οδηγεί τα υποκείμενα στη διατύπωση αλλά και παραδοχή μιας αληθούς κατάστασης που αποδίδει πιστά στην πραγματικότητα.³

Όταν δύο ή περισσότερα υποκείμενα συμφωνούν στην αντίληψη ενός φαινομένου, δημιουργείται μια κοινή σύμβαση για το φαινόμενο και την «αίσθηση», που αυτό το φαινόμενο προκαλεί.⁴ Όταν τούτη επομένως η κοινή σύμβαση αφορά σε ένα μείζον πλήθος υποκειμένων, και δη «όλα» τούτα τα υποκείμενα αντιλαμβάνονται κάτι με όμοιο τρόπο, τότε τούτη η κοινή σύμβαση γίνεται αποδεκτή ως αληθής.

Υφίστανται, εντούτοις, πλείστες διαφορετικές «αλήθειες», οι οποίες συμβάλλουν στη φαινομενικότητα της αέναης χρονικότητας ενός κατ' ουσίαν απατηλού πάντα, με την ιδιότητα της αυτοαναίρεσης της αιώνιας διάρκειάς του. Αίρεται κατά αυτόν τον τρόπο η απολυτότητα της αλήθειας, υπό την έννοια της ύπαρξης πολλών σχετικών αληθειών, όπως η «προσωπική» αλήθεια, η «σχετική» αλήθεια, η «επιστημονική» αλήθεια, η «θρησκευτική» αλήθεια, που περιορίζουν την «καθολική» αλήθεια, θέτοντάς της σκοπέλους ικανούς να κάμψουν τα διάφορα φιλοσοφήματα.

Λαμβάνοντας, επομένως, υπόψη ότι υπάρχει μόνο μία φιλοσοφία, η φιλοσοφία των μοναδικών στιγμών⁵, καθίσταται απόλυτα σαφές πως δεν υπάρχει καθολική αλήθεια που να ισχύει σε κάθε περίπτωση, με την έννοια ότι, η οποιαδήποτε περίπτωση ενέχει την υποκειμενικότητα της συγκεκριμένης στιγμής αλλά συνάμα και την αντικειμενικότητα των επόμενων στιγμών, αναγνωσμένη ποικιλοτρόπως από το εκάστοτε υποκείμενο, που φέρει με τον έναν ή τον άλλο τρόπο μια εντελώς δική του μοναδικότητα και παραλλήλως και χρονικότητα, οι οποίες καθορίζουν την εκάστοτε ανάγνωση και την ενδύουν με το χαρακτηριστικό της οποιασδήποτε στιγμής.

Η αλήθεια, ακολούθως, μας δίνει την αυθεντική εικόνα για τη

¹ Γεώργιος Μπαμπινιώτης, «Φιλοσοφία», *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας* (Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας, 2008), 1885-1886.

² Αυτόθι, 1314.

³ Michael Glanzberg, "Truth", in *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2016 Edition), edited by Edward N. Zalta, <https://plato.stanford.edu/archives/win2016/entries/truth/>.

⁴ Μπαμπινιώτης, «Αλήθεια», 117.

⁵ Emil Cioran, *The Book of Delusions*, trans. by Camelia Elias, *Hyperion* 5, no. 1 (2010): 55-82.

φύση των όντων της, καθώς και τις μεταξύ τους σχέσεις και συνεπώς μας ορίζει κατά τρόπο έγκυρο τα πλαίσια στα οποία οφείλουμε να κινήθουμε, ώστε οι ενέργειές μας να στεφθούν με επιτυχία, διότι αναφέρεται σε κάποια μορφή γνώσης, αληθινή γνώση και όχι αθεμελίωτη πεποίθηση, υπό τη μορφή ενός ουσιώδους γνωρίσματος των προτάσεών μας.

Από την άλλη, πραγματικό είναι καθετί που υπάρχει ανεξάρτητα από το ίδιο το υποκείμενο που το σκέφτεται, με την έννοια της αλήθειας ως αξίας και συνάμα του ψεύδους ως απαξίας. Όπως ορθά είχε διατυπώσει ο Σταγειρίτης φιλόσοφος «Η αλήθεια και το ψεύδος δε βρίσκονται στα πράγματα αλλά στη σκέψη μας (οὐ γάρ ἐστὶ τὸ ψεῦδος και τὸ ἀληθές ἔν τοῖς πράγμασιν... ἀλλὰ ἔν τῇ διανοίᾳ)».⁶ Η αλήθεια και το ψεύδος, δηλαδή, υπάρχουν στις προτάσεις μας για τα πράγματα και όχι στα ίδια τα πράγματα.

Το προφανές, έτσι, ως κριτήριο της αλήθειας έγκειται στα χαρακτηριστικά με αποδεικτική ενάργεια, ώστε επιβάλλονται στο πνεύμα και μας αποσπούν τη συγκατάθεσή του. Ο Ντεκάρτ διεμήνυε στον Τέταρτο Στοχασμό πως «τα πράγματα που τα συλλαμβάνουμε κατά τρόπο σαφή και ξεχωριστά το ένα από το άλλο είναι αληθινά»⁷ ενώ ο Σπινόζα πως «η αλήθεια έχει μέσα της το ίδιο το κριτήριο του κύρους της, είναι η ίδια δείκτης του εαυτού της» (verum index sui).⁸

Η ιστορία, επίσης, διδάσκει ότι πολλές μεγάλες αλήθειες όχι μόνο δεν επιβλήθηκαν από την πρώτη στιγμή, αλλά τις περισσότερες φορές μάλιστα, το πολιτιστικό προσκήνιο απωθήθηκε στο υποσυνείδητο επειδή ερχόταν σε κατάφωρη αντίθεση με τις κυρίαρχες κοσμολογικές απόψεις της εποχής.⁹

Ένα λογικά συνεκτικό ερμηνευτικό σύνολο θα μπορούσε να διεκδικήσει το χαρακτηρισμό της αλήθειας, με βάση τη γνωσιολογική στάθμιση κάθε επιμέρους συνεκτικού συστήματος. Από την άλλη στον πραγματισμό πρεσβεύεται πως «αλήθεια είναι ό,τι προάγει τον άνθρωπο, εξυπηρετώντας τα καλώς εννοούμενα συμφέροντά του».¹⁰

Κάποιοι, επιπλέον, κάνουν λόγο για αυθυπαρξία της πραγματικότητας, με τους σχολαστικούς να διατείνονται πως «το κριτήριο αλήθειας είναι η αντιστοιχία μεταξύ πράγματος και νου (adaequatio rei et intellectus)». Στον νου μας σχηματίζεται, κατά κάποιο τρόπο, ένα αντίγραφο των αντικειμενικών δεδομένων, οπότε η πρόταση που αντιστοιχεί σε αυτά τα δεδομένα είναι αληθινή.¹¹

⁶ Αριστοτέλης, *Μετά τα φυσικά* Ε, 4 1027 b 25-27.

⁷ Ρενέ Ντεκάρτ, *Στοχασμοί περί της Πρώτης Φιλοσοφίας*, μετάφραση Ευ. Βανταράκης (Αθήνα: Εκκρεμές, 2003), 145.

⁸ Μπαρούχ Σπινόζα, *Ηθική*, μετάφραση Ευ. Βανταράκης (Αθήνα: Εκκρεμές, 2009).

⁹ Κυριάκος Κατσιμάνης και Στέλιος Βιοβιδάκης, *Προβλήματα Φιλοσοφίας* (Αθήνα: ΟΕΔΩ, 2003), 107.

¹⁰ Αυτόθι, 108.

¹¹ Αυτόθι.

Υπό αυτή την έννοια, κάθε γνώση είναι γνώση της πραγματικότητας, αφού αυτή δεν αναπτύσσεται αυθαίρετα από την ανθρώπινη νόηση, αλλά επιβάλλει σε αυτήν τις νόρμες της. Όπως ισχυρίζεται και ο Αριστοτέλης, δεν είναι κάποιος λευκός, διότι εμείς θεωρούμε ότι στην πραγματικότητα είναι λευκός, τουναντίον επειδή είναι λευκός εμείς που διατεινόμαστε αυτό, ισχυριζόμαστε την αλήθεια¹², επειδή η αλήθεια δεν μπορεί να θεωρηθεί ως πλέγμα ιδεών που αντανακλούν την πιο άμεση και την πιο απλοϊκή αισθητηριακή εμπειρία.¹³

Με αυτόν τον τρόπο η αλήθεια προϋποθέτει τη διατύπωση μιας κρίσης και ενός συστήματος κρίσεων σχετικά με την πραγματικότητα, δηλαδή την ανακατασκευή της τελευταίας σύμφωνα με μία σειρά πνευματικών διεργασιών, κατά την οποία η σκέψη οφείλει να συμφωνεί διαρκώς με τον εαυτό της, να σέβεται τις αρχές της και να μην παρσύρεται σε άλματα, σε κενά και σε αντιφάσεις. Η αληθινή γνώση δεν αναφέρεται σε τίποτα, αλλά είναι μελέτη, καταγραφή, ερμηνεία της αντικειμενικής πραγματικότητας, λαμβάνοντας υπόψη πως το εμπειρικό υλικό δύναται να υποβληθεί σε πνευματική επεξεργασία και δεν είναι το τέρμα των επιστημονικών αναζητήσεων, με την έννοια μιας ερμηνείας της πραγματικότητας που έχει ένα δυναμικό χαρακτήρα, όχι κάτι το τελεσίδικο αλλά κάτι το προσωρινό.¹⁴

Άρα η πραγματικότητα οφείλει να εμπλουτίζεται διαρκώς, να διορθώνεται, να αναθεωρείται, να αντικαθίσταται, αν χρειαστεί, από άλλη ερμηνεία, η οποία επίσης θα υπόκειται σε διαρκή κριτικό έλεγχο.¹⁵ Αν τώρα θα θέλαμε να «μετεγγράψουμε» την αλήθεια σε πραγματικότητα, οφείλουμε να εκινήσουμε από τη διατύπωση πως η επιστημονική αλήθεια ερμηνεύει τον κόσμο, αλλά δεν υφίσταται έτοιμη στον κόσμο. Είναι ένα πλάσμα του πνεύματος, η απάντηση που δίνει ο άνθρωπος στην πρόκληση της πραγματικότητας. Υποτάσσεται στα δεδομένα της πραγματικότητας και την ερμηνεύει αντικειμενικά. Πρόκειται συνεπώς για έγκυρη μεταφορά της πραγματικότητας στη σκέψη, δηλαδή μία αυθεντική «μετεγγραφή» και αναδιατύπωσή της σύμφωνα με τα ερμηνευτικά σχήματα του τελευταίου.¹⁶

Ο κόσμος επιβάλλεται στη νόηση του ανθρώπου, η νόηση ερμηνεύει και οργανώνει λογικά τον κόσμο, επομένως, ο άνθρωπος και ο κόσμος συνυφαίνονται και «συν-μεταβάλλονται», σύμφωνα με τους νόμους της φύσης και τους κλυδωνισμούς της ιστορίας, όπως είχε διατυπώσει και ο Jonathan Dancy, «μια πρόταση είναι αληθής εάν και μόνο εάν είναι μέλος ενός συνεκτικού συνόλου».¹⁷

¹² Αριστοτέλης, *Μετά τα φυσικά* IX, 10, 1051b 7.

¹³ Κατσιμάνης και Βιφιδάκης, 109.

¹⁴ Αυτόθι.

¹⁵ Αυτόθι, 110.

¹⁶ Αυτόθι.

¹⁷ Jonathan Dancy, *Introduction to the Contemporary Epistemology* (Oxford: Blackwell, 1985).

Κατ' επέκταση, η αλήθεια που συλλαμβάνεται μέσα από την προσπάθεια για επιστημονική γνώση κερδίζεται στη διαδρομή της ιστορίας και για αυτό το λόγο δεν κατακτάται μονομιάς, αλλά με διαδοχικές προσεγγίσεις, οι οποίες δεν είναι πάντοτε ομαλές και αδιατάρακτες, καθώς πολύ συχνά συνδέονται από κρίσεις και εκδηλώνονται ως «επαναστάσεις».¹⁸ Αλλά σε αυτό ακριβώς το γεγονός έγκειται η κατοχή των αληθινών γνώσεων ως η κατοχή πολυτίμων οργάνων για δράση, σύμφωνα με τον James.¹⁹

Ο Αριστοτέλης, μία από τις πιο σημαντικές μορφές της φιλοσοφικής σκέψης του αρχαίου κόσμου, θεωρούσε τη φιλοσοφία λογική με τη μορφή ζωηρής συζήτησης. Δεν θα μπορούσε άλλωστε η φιλοσοφία να κατέχει μία και μόνο αλήθεια, αφού δεν επιβάλλει έναν και μόνο τρόπο σκέψης, τουναντίον εμπεριέχει τούτη τη διαλεκτική πάλη, η οποία εμποδίζει ένα είδος πνευματικής τυραννίας, αφού στην αντίθεση και τον πλουραλισμό της, βρίσκονται η παντοτινή νεότητά της και η ζωηρή ενεργητικότητά της, υπό το καθεστώς μιας αλήθειας που είναι αρμόδια για τη σωτηρία της συνοχής του εκάστοτε υποκειμένου.²⁰

Όλα αυτά καταδεικνύουν, επομένως, την σημασία της αριστοτελικής φιλοσοφίας, αφού σήμερα η ηθική, πολιτική και κοινωνική φιλοσοφία του Σταγειρίτη φιλοσόφου είναι - εκτός από αναγκαία - πιο επίκαιρη από ποτέ λόγω της περιορούσας κοινωνικοπολιτικής κατάστασης, της κρίσης που βιώνουμε με τα χαρακτηριστικά ενός ολικού φαινομένου, που συνετέλεσε στην απώλεια του αγαθού, ως του ηθικά κατ' εξοχήν καλού και απομακρύνθηκε από την ευδαιμονία, του υπέρτατου σκοπού της ηθικής ζωής του εκάστοτε υποκειμένου συναρτήσει του ανθρώπινου παράγοντα που φέρει ταυτότητα κοινωνική αλλά και πολιτική ταυτοχρόνως.

Θα ήταν συνεπώς η ευδαιμονία πανάκεια των ημερών μας, αφού θα απελευθέρωνε το ύψιστο αγαθό, το οποίο θα αποτελούσε στόχο κατάκτησης της συνοχής των ίδιων των υποκειμένων και όχι οποιωνδήποτε άλλων υλικών αγαθών, αλλά και του Είναι τους με τη βαρύτητα που του αρμόζει, ώστε οι ίδιοι οι πολίτες να αντιλαμβάνονταν πως η κρίση είναι στην ουσία της απώλεια της αληθούς πραγματικότητας του κάθε υποκειμένου, η οποία μπορεί να μετουσιωθεί σε αντικειμενικότητα μέσω της σύλληψης της οποιασδήποτε αλήθειας τοποθετημένης χρονικά στα όρια μιας εφικτής και γόνιμης πραγματικότητας, με όχημα την αριστοτελική φιλοσοφία.

Ακολουθώς, ο φιλόσοφος αλλά και ο κάθε ειδήμων επί οποιουδήποτε ζητήματος οφείλει να είναι ολόπλευρα και σφαιρικά ενημερωμένος

¹⁸ Κατσιμάνης και Βιοβιδάκης, 111.

¹⁹ William James, *Ο Πραγματισμός*, μετάφραση Χ. Σταματέλος (Αθήνα: Εκκρεμές, 2006), μάθημα VI.

²⁰ Βασίλης Κάλφας και Γιώργος Ζωγραφίδης, *Αρχαίοι Έλληνες Φιλόσοφοι* (Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών - Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, 2006), 142.

να παίρνει απόσταση από τον κόσμο, να διαφοροποιείται από τούτον, μα ταυτόχρονα να τον μελετάει.²¹ Να φέρει μιαν ικανότητα να οδηγεί τα υπόλοιπα υποκείμενα στην παροχή βρώσης του «ατροφικού» τους εγώ, με σκοπό την περιφρούρησή του στα όρια της εγγύτητας με το γίγνεσθαι και συνεπώς την ανακάλυψη του *είναι* τους, και παραλλήλως με πλείστες στιγμές ευδαιμονίας, όχι με την έννοια μιας υφιστάμενης κατάστασης αλλά με τη μοναδικότητα των μεμονωμένων στιγμών.

Αν δεχτούμε, πως η πραγματικότητα συνίσταται στο «πώς είναι πραγματικά τα πράγματα, σε αντίθεση με το πώς απλώς φαίνονται»²², τότε τα φαινόμενα αναφέρονται κατά συνέπεια στο πώς φαίνονται τα πράγματα σε ένα ορισμένο υποκείμενο, το οποίο τα αντιλαμβάνεται ή κατ' επέκταση σε ένα πλήθος υποκειμένων που υποπίπτουν στην αντίληψή τους. Πολλές φορές, μάλιστα, η πραγματικότητα τυχαίνει να μην εξαρτάται από τα ίδια τα φαινόμενα, με την έννοια ότι τα ίδια τα φαινόμενα δεν προσδίδουν μια καθοριστική σημασία στην εν λόγω πραγματικότητα.²³

Τούτη η παραδοχή ενέχει δύο προσλαμβάνουσες. Η πρώτη από αυτές υπογραμμίζει τρόπον τινά πως αναφορικά με τη φύση της πραγματικότητας μπορούμε να νοήσουμε πως η πραγματικότητα διαφέρει από τον τρόπο που φαίνεται σε κάθε υποκείμενο ξεχωριστά. Στη δεύτερη έγκειται η μη απαίτηση των φαινομένων κατά μηδένα τρόπο για την ίδια την πραγματικότητα, αφού αυτή μπορεί να υπερνικά το εύρος όλων των ερευνών, τις οποίες ενδεχομένως να διεξάγουμε. Έτσι, η πραγματικότητα πιθανώς είναι ικανή να συμπορεύεται με την δυνατότητα του εμφανίζεσθαι, με την αντιγεγονική έννοια ότι αν υφίσταντο αρμόδια τοποθετημένοι παρατηρητές, προφανώς θα κατείχαν και την εμπειρία του οποιουδήποτε είδους, με την προϋπόθεση οι συνθήκες να μην οδηγούν σε λανθασμένες εντυπώσεις.²⁴

Τα συμβεβηκότα, τέλος, σχηματίζουν μια ακολουθία που κινείται μεταξύ μέλλοντος, παρόντος και παρελθόντος και φυσικώς αλλάζουν με την αλλαγή αυτών των προσδιορισμών.²⁵ Το «παρόν» και το «τώρα», αλλά και το «αυτή τη στιγμή», δηλώνουν μια συγκεκριμένη στιγμή του χρόνου, με αποτέλεσμα αν κάνουμε λόγο μετάβασης του παρόντος σε άλλες μεταγενέστερες στιγμές, αυτό σημαίνει ότι η εν λόγω χρονική στιγμή του παρόντος θα μεταλλαχθεί σε μιαν άλλη στιγμή του χρόνου και κατά συνέπεια σταματά να ισοδυναμεί με τον εαυτό της. Στην ουσία, ενίοτε η οντότητα που υφίσταται αλλαγές είναι ιδιότητα της τωρι-

²¹ Κάλφας και Ζωγραφίδης, 15.

²² Το Φιλοσοφικό Λεξικό του Cambridge, επιμέλεια Robert Audi, Στέλιος Βιρβιδάκης και Γιώργος Ξηροπαϊδης (Αθήνα: Κέδρος, 2011), «Πραγματικότητα», 925.

²³ Glanzberg, ό. π.

²⁴ Αυτόθι.

²⁵ Το Φιλοσοφικό Λεξικό του Cambridge, «Χρόνος», 1329.

νότητας ή της παροντικότητας, ιδιότητα που ενέχεται σε κάθε συμβεβηκός κάποια στιγμή, και δη την ίδια στιγμή που συμβαίνει.²⁶

Κοντολογίς, μια διατύπωση ισχύει μόνο στο τώρα, αφού στο μετά εκτός από την αλλαγή της χρονικής τοποθέτησης ενδέχεται να υπόκεινται σε αλλαγές και άλλοι παράγοντες, που μέχρι πρότινος ή δεν ίσχυαν ή δεν υπήρχαν καν. Επομένως, οφείλουμε να είμαστε τουλάχιστον ακριβείς στο «τώρα», αφού η χρονικότητα του πάντα, στην ουσία δεν υπάρχει²⁷, και να αντιληφθούμε πως απωλέσαμε το *ὄντως ὄν*, διότι «ἐν βυθῷ γὰρ ἡ ἀλήθεια»²⁸, ως την υπέρτατη ουσία της αληθούς σηματικότητας και υποπέσαμε στη συγκάλυψη της αλήθειας, εμμένοντας στη «φαινομενικότητα» της αέναης χρονικότητας, που ενέχει το «πάντα», θεωρώντας εσφαλμένα πως κάποιες καταστάσεις θα ίσχυαν για πάντα.

Αναφορές

Αριστοτέλης. *Μετά τα φυσικά*.

Cioran, Emil. *The Book of Delusions*. Translated with an introduction by Camelia Elias. Hyperion 5, no. 1 (2010): 55-82.

Dancy, Jonathan. *Introduction to the Contemporary Epistemology*. Oxford: Blackwell, 1985).

Δημόκριτος. *Fragmenta*. Στο *Οι Προσωκρατικοί: Οι Μαρτυρίες και τα Αποσπάσματα*, επιμέλεια Herman Diels και Walter Kranz. Αθήνα: Παπαδήμας, 2011.

Glanzberg, Michael. "Truth". *The Stanford Encyclopaedia of Philosophy*, edited by Edward N. Zalta. <https://plato.stanford.edu/archives/win2016/entries/truth/>.

James, William. *Ο Πραγματισμός*. Μετάφραση Χρήστος Σταματέλος. Αθήνα: Εκκρεμές, 2006.

Κάλφας, Βασίλης, και Γιώργος Ζωγραφίδης. *Αρχαίοι Έλληνες Φιλόσοφοι*. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών – Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, 2006.

Κατσιμάνης, Κυριάκος, και Στέλιος Βιρβιδάκης. *Προβλήματα Φιλοσοφίας*. Αθήνα: ΟΕΔΒ, 2003.

Μπαμπινιώτης, Γεώργιος. *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας, 2008.

Ντεκάρτ, Ρενέ. *Στοχασμοί περί της Πρώτης Φιλοσοφίας*. Μετάφραση Ευ. Βανταράκης. Αθήνα: Εκκρεμές, 2003.

²⁶ Αυτόθι.

²⁷ Αυτόθι.

²⁸ Δημόκριτος, απ. Β 117 DK.

Σπινόζα, Μπαρούχ. *Ηθική*. Μετάφραση Ευ. Βανταράκης. Αθήνα: Εκκρεμές, 2009.

Το Φιλοσοφικό Λεξικό του Cambridge. Επιμέλεια Robert Audi, Στέλιος Βιρβιδάκης και Γιώργος Ξηροπαΐδης. Αθήνα: Κέδρος, 2011.